

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mateja Petan

**Aktivno državljanstvo: pomen ekovasi v današnji družbi in
koncept translokalnega državljanstva**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2018

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mateja Petan

Mentor: izr. prof. dr. Andrej A. Lukšič

Somentor: prof. dr. Žiga Vodovnik

**Aktivno državljanstvo: pomen ekovasi v današnji družbi in
koncept translokalnega državljanstva**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2018

Poletni dan

*Kdo je naredil svet?
Kdo je naredil laboda in črnega medveda?
Kdo je naredil kobilico?
To kobilico, mislim –
to, ki se je pognala iz trave,
to, ki je sladkor z moje dlani,
ki premika čeljusti naprej in nazaj namesto gor in dol –
ki zre naokoli s svojimi ogromnimi in zapletenimi očmi.
Zdaj dvigne blede podlahti in si temeljito umije obraz.
Zdaj razpre krila in odlebdí po zraku.
Ne vem točno, kaj je molitev.
Vem, kaj je pozornost,
kako pasti v travo,
kako poklekniti v travo,
kako biti negibna in blagoslovljena,
kako pohajkovati po poljih,
prav to sem počela ves dan.
Povej mi, kaj drugega naj bi počela?
Mar nazadnje vse ne umre, še prezgodaj?
Povej mi, kaj načrtuješ storiti s svojim edinim divjim in dragocenim življenjem?*

Mary Oliver (prevod Nara Petrovič)

Zahvaljujem se mentorju in somentorju za strokovno svetovanje, potrpežljivost in pripravljenost pomagati, ko se je mudilo.

Hvala prijateljem za vzpodbudo, ki sem jo dobila, ko sem jo najbolj potrebovala!

Hvala tudi staršem za pomoč v času študija.

In na koncu hvala tebi Peter, da si mi vseskozi stal ob strani, za tvojo brezmejno potrpežljivost in ljubezen.

Aktivno državljanstvo: pomen ekovasi v današnji družbi in koncept translokalnega državljanstva

Diplomsko delo se osredotoča na koncept aktivnega državljanstva na primeru ekovasi. Izhajamo iz tega, da politično predstavništvo v nacionalni državi proizvaja državljane, ki so le pasivni opazovalci svojih življenj. Na drugi strani pa ekovaščani zelo aktivno in neposredno oblikujejo življenje v ekovasi, ki temelji na vzajemni pomoči in sodelovanju. Naš cilj bo raziskati, kakšno aktivno državljanstvo nastaja v ekovaseh: predstavljen bo holističen odnos do narave, nove metode organiziranja in upravljanja, trajnostna in pravična ekonomija ter kreativno delo, načini reševanja konfliktov itd. Praktične rešitve iz ekovasi bomo skušali povezati s teoretičnim konceptom aktivnega državljanstva; v ta namen smo brali Bookchinovo teorijo socialne ekologije in libertarnega municipalizma ter raziskali koncept translokalnega državljanstva. Skozi sintezo teorije in prakse aktivnega državljanstva bomo skušali odgovoriti na dve raziskovalni vprašanji: kakšno politično članstvo oziroma novo/aktivno državljanstvo nastaja oziroma se reafirmira v ekovaseh in ali so ekovasi lahko primeri pravične ekološke družbe za prihodnost. V delu ugotavljamo, da smo v ekovaseh priča zelo aktivnemu in neposrednemu državljanstvu, ki temelji na holistični kulturi bivanja, ki poudarja medčloveška razmerja brez dominacije in hierarhije, prijateljstvo, sodelovanje, solidarnost in vzajemnost – kar gotovo kaže na to, da bi ekovasi lahko bile primer pravične ekološke družbe za prihodnost.

Ključne besede: ekovas, aktivno državljanstvo, translokalno državljanstvo, libertarni municipalizem, upravljanje.

Active citizenship: the importance of ecovillages in contemporary society and the concept of translocal citizenship

This thesis focuses on the concept of active citizenship using the example of ecovillages. The main premise is that political representation in a national state creates citizens that are mere observers of their lives. Ecovillagers, however, are actively and directly engaged in building their lives in the ecovillage, which is based on mutual assistance and cooperation. Our goal is to explore how active citizenship is being formed in ecovillages. We discuss a holistic attitude towards nature, new methods of organisation and governance, sustainable and fair economy as well as creative work and ways of conflict resolution. Some of the practical solutions from ecovillages are explored using the concept of active citizenship, which is where Bookchin's theory of social ecology and libertarian municipalism can be of service. In addition, we also look into the concept of translocal citizenship. The synthesis of active citizenship in theory and practice should provide the answers to the following research questions: What type of political membership or new (active) citizenship is being reaffirmed in ecovillages? Can ecovillages serve as examples of a fair ecological society of the future? Our findings indicate that ecovillages nurture very active and direct citizenship based on a holistic culture of life that puts emphasis on interpersonal relations without dominance or hierarchy, friendship, cooperation, solidarity and reciprocity. This also confirms that ecovillages could be a form of a fair ecological society of the future.

Keywords: ecovillage, active citizenship, translocal citizenship, libertarian municipalism, governance.

Kazalo

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC	6
1 UVOD	7
1.1 Namen in cilji	8
1.2 Metodologija	9
1.3 Raziskovalna vprašanja	9
1.4 Struktura diplomskega dela	10
2 AKTIVNO DRŽAVLJANSTVO IN IDEJA EKOLOŠKE DRUŽBE	12
2.1 Bookchinova teorija socialne ekologije	13
2.1.1 Libertarni municipalizem	13
3 EKOVASI IN GEN	16
3.1 Značilnosti ekovasi – kaj naj bi bila ekovas?	16
3.2 Kratka zgodovina nastanka ekovasi	18
3.3 GEN	19
3.4 Primeri ekovasi po svetu	21
4 AKTIVNI DRŽAVLJANI V EKOVASEH	23
4.1 Skrb za naravo	23
4.1.1 Skrb za naravo na afriškem podeželju – primer vračanja izobraženih mladih Afričanov nazaj na podeželje	24
4.2 Skrb za ljudi	25
4.2.1 Metode upravljanja v ekovaseh: Metoda konsenza in sociokracija	26
4.3 Skrb za pravično in trajnostno ekonomijo	27
4.3.1 Koncept <i>del</i> a v ekovaseh	28
4.4 Skrb za kulturno pestrost	28
4.5 Izzivi s katerimi se soočajo v vsaki ekovasi	29
5 KONCEPT TRANSLOKALNEGA DRŽAVLJANSTVA	31
6 ZAKLJUČEK	33
7 VIRI	35

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

ECOSOC	<i>Economic and social council</i>	Ekonomski in socialni svet
ENA	<i>Ecovillage network of the Americas</i>	Ameriška mreža ekovasi
EYFA	<i>European youth for action</i>	Evropska "mladina za akcijo"
GEN	<i>Global ecovillage network</i>	Globalna mreža ekovasi
GENOA	<i>Global ecovillage network Oceania/Asia</i>	Globalna mreža ekovasi Oceanija/Azija

1 UVOD

V današnjih predstavniških ureditvah se politične odločitve izvajajo preko zakonov in uredb, ki jih "v imenu ljudstva" postavljajo politični predstavniki, ki so na oblasti. Državljeni tako le vsakih nekaj let na volitvah izberemo predstavnike, ki nato praktično namesto nas odločajo o naših življenjih. Tukaj se lahko vprašamo, če je ta način sprejemanja odločitev res "demokratičen"¹ in ali ima državljan za participacijo in izražanje svoje politične volje na razpolago res le volitve? Danes imamo na eni strani ljudi, ki zelo pasivno opazujejo odločevalski proces in se z njim strinjajo ali pa tudi ne. Na drugi strani pa imamo ljudi, ki so zelo aktivno vzeli sprejemanje družbenih in političnih odločitev "v svoje roke". Mreža "aktivnih državljanov" obstaja in se tudi vseskozi širi, pa čeprav zelo neopazno in potihoma, saj jih le redko zasledimo v množičnih občilih. Ta mreža je sodobno alterglobalistično gibanje, v katerem najdemo: radikalne sindikate, gandijevsko zvezo socialističnih kmetov iz Indije, združenji indonezijskih in šrilanških ribičev, argentinski učiteljski sindikat, staroselske skupine, brazilsko gibanje kmečkih delavcev brez zemlje in še bi lahko naštevali (Greaber, 2011, str. 226). Ali kot pravi Vodovnik (2011b, str. 371), je gibanje široka koalicija okoljevarstvenikov, kmetov, feministk, sindikalistov, nevladnih organizacij in iniciativ, staroselskih aktivistov in anarhistov. Družčina je "zelo pisana", vsem pa je skupno to, da delujejo zelo proaktivno in neposredno, decentralizirano in nehierarhično.

V tem diplomskem delu se bomo osredotočili na gibanje, katerega bi prav tako lahko uvrstili v plejado alterglobalističnih gibanj, to je ekovasko gibanje (*ecovillage movement*). Ekovasi se v javnosti redko omenjajo in niso dobro poznane, verjetno marsikdo pomisli, da so to precej izolirane – ezoterične skupnosti ljudi, ki živijo "hipijevsko" ali celo "sektaško" življenje. Morda so tudi zaradi tega predsodka ekovasi v znanstvenih in akademskih krogih premalo raziskane in namen našega diplomskega dela jih bo (tudi zato) podrobneje raziskati.

Pomembno je poudariti, da so ekovasi le ena vrsta trajnostnih oziroma namenskih skupnosti (*intentional community*). Leafe Christian (2007, xviii–xix) v svoji knjigi *Finding Community* opisuje tudi druge namenske skupnosti. Razlaga naslednje primere: *cohousing skupnosti* (v teh

¹ Danes za "demokratične" veljajo egalitarni odločevalski procesi, govori se o stopnji "demokratičnosti" institucij, ki pa že v svojem bistvu predstavljajo nasprotje demokratičnim praksam in nimajo veliko skupnega z vsebino besede demokracija. Dokaz demokratičnosti mnogi vidijo – ne le kot glasovanje z večino oz. izbiro med že izoblikovanimi možnostmi – temveč kot aktivno sooblikovanje teh možnosti, pri čemer se zavrača vsaka oblika glasovanja z večino (Vodovnik, 2011a, str. 42).

ljudje bivajo v manjših hišah ali dvojčkih, delijo pa si kuhinjo, jedilnico, otroška igrišča, pralnico; se pravi skupaj kuhajo in preživljajo prosti čas; zelo so primerna za starostnike ali več družin); *urbane skupnosti in soseske* (v teh imajo stanovalci nižje stroške bivanja in pa živahno socialno življenje; te skupnosti so za študente, starostnike itd. in omogočajo tem skupinam, da si delijo lastništvo stanovanj, stroškov bivanja, skupaj se odločajo glede skupnih zadev in v stanovanjskih blokih živijo bolj povezano kot bi sicer); *ruralne skupnosti* (to so skupnosti, kjer prebivalci sami gojijo hrano in se učijo živeti z naravo, ponujajo pa tudi delavnice in izobraževanja na to temo); *duhovne skupnosti* (to so joga ašrami in budistični meditacijski centri, ki ponujajo učenje raznih duhovnih tehnik in praks); *katoliške skupnosti* (te duhovne skupnosti nudijo pomoč in zavetja brezdomcem po mestih; mimogrede, mnogo raziskovalcev namenskih skupnosti šteje ravno katoliške samostane za najstarejšo obliko bivanja v namenski skupnosti v zahodnem svetu).

Morda se nam živeti v ekovasi na prvi pogled zdi utopično in nerealno, vendar pa ekovasi obstajajo in življenje v njih je zelo pestro, živahno in ustvarjalno. Ekovasi imajo povečini zelo dobro in premišljeno organizacijsko strukturo in procese odločanja oziroma upravljanja. Povezujemo jih predvsem s trajnostnim načinom bivanja, v ospredju je gotovo sobivanje ljudi z naravo, s čim manjšim okoljskim odtisom. Vendar pa ekološki vidik še zdaleč ni vse, kar ekovasi ponujajo v raziskovanje. Princip, ki se nam zdi zelo pomemben in se je razvil v ekovaseh je ta, da so člani ekovasi zelo aktivno pristopili k reševanju družbenih problemov in urejanju svojih življenj brez političnih predstavnikov. Člani ekovasi zelo aktivno in neposredno oblikujejo življenje v ekovasi. V tem diplomskem delu se bomo torej posvetili novemu političnemu nastajanju in aktivnemu državljanstvu v ekovaseh, pri čemer nam bosta v pomoč koncepta libertarnega municipalizma in translokalnega državljanstva.

1.1 Namen in cilji

V diplomskem delu bomo raziskovali ekovasi, ki so se v zadnjih desetletjih oblikovale kot pomembna alternativa bivanja in organiziranja v hegemonski kapitalistični ureditvi. Zanimalo nas bo kakšno ekonomsko in družbeno vlogo imajo ekovasi v družbi ter kakšen političen prostor ustvarjajo. Ekovasi pa nas ne bodo zanimale zgolj kot organizacijske strukture, temveč jih vidimo predvsem kot skupnosti, ki so oblikovale novo/aktivno državljanstvo onkraj nacionalne države. Naš cilj bo torej pogledati, kako v ekovaseh nastaja aktivno državljanstvo. Naš namen bo raziskati aktivnega državljana na primeru ekovasi in pa ta koncept osvetliti tudi

skozi teoretične koncepte Bookchinove socialne ekologije, libertarnega municipalizma in translokalnega državljanstva.

Namen našega raziskovanja ne bo uokvirjanje idej in pisanje zaključenih teorij, temveč želimo o tej tematiki vzpodbuditi nove dileme in vprašanja. To se nam zdi ključno, saj želimo da ideja ekovasi živi, se vedno znova redefinira in postaja boljša.

1.2 Metodologija

Najprej bo uporabljena analiza sekundarnih virov s pomočjo katere bomo naredili pregled in zbrali relevantno literaturo. V prvem delu bomo nato s pomočjo deskripcije, konceptualne analize in interpretacije razložili koncept aktivnega državljanstva. Posvetili se bomo raziskovanju koncepta aktivnega državljanstva; vendar ne bomo pregledovali koncepta in tradicij aktivnega državljanstva skozi zgodovino in ga povezovali (le) z državo. Aktivno državljanstvo bomo brali skozi teorije (socialno ekologijo, libertarni municipalizem, translokalno državljanstvo), ki državljanstvo postavljajo onkraj nacionalne države.

V drugem delu bomo s pomočjo deskriptivne metode analizirali ekovasi, zanimale nas bodo značilnosti, organizacija, zgodovina itd. S pomočjo deskriptivne in interpretativne metode bomo v nadaljevanju drugega dela o ekovaseh analizirali področja, kjer so člani v ekovaseh aktivni – zanimalo nas bo kakšen doprinos imajo ekovasi za aktivnejšo in pravičnejšo družbo.

V zadnjem delu bomo s pomočjo teoretskih prispevkov pogledali še koncept translokalnega državljanstva. Zanimalo nas bo, na čem temelji novo (translokalno) državljanstvo, v kakšnem odnosu je z nacionalno državo in kakšno vlogo ima v njem posameznik.

Skozi omenjene koncepte bomo skušali pogledati kakšen pomen imajo ekovasi v družbi in kako se v njih reafirmira novo politično članstvo oziroma aktivno državljanstvo. Skozi sintezo konceptov bomo v zaključku pogledali ali lahko ekovasi vidimo kot primer pravične ekološke družbe za prihodnost.

1.3 Raziskovalna vprašanja

Prebivalci ekovasi "ne čakajo" na volitve in na politiko voljenih politikov temveč svoje politične, ekonomske in družbene potrebe prefigurirajo tukaj in zdaj. V ekovaseh so ljudje

vzpostavili prostor, kjer imajo svojo organizacijsko strukturo in odnose, utemeljene na vrednotah, za katere verjamejo, da so boljše za kvalitetno življenje ljudi in ohranitev planeta. Na primeru ekovasi in s pomočjo konceptov socialne ekologije, libertarnega municipalizma in translokalnega državljanstva se bomo posvetili naslednjima raziskovalnima vprašanjema:

1. kakšno politično članstvo oziroma novo/aktivno državljanstvo nastaja oziroma se reafirmira v ekovaseh in
2. ali so ekovasi lahko primeri pravične ekološke družbe za prihodnost.

1.4 Struktura diplomskega dela

Diplomsko delo je sestavljeno iz petih poglavij. Prvo poglavje bo uvod v raziskovanje aktivnega državljanstva v ekovaseh. Ekovasi, s svojim neposrednim delovanjem, predstavljajo nasprotje pasivnemu opazovanju v predstavniški demokraciji. V podpoglavjih bomo predstavili namen in cilje, metodologijo, raziskovalni vprašanji in strukturo diplomskega dela.

V drugem poglavju bomo umestili v kontekst koncept aktivnega državljanstva in ekološke družbe, ki ju bomo postavili onkraj nacionalne države. V podpoglavjih bomo koncept aktivnega državljanstva brali v Bookchinovi teoriji socialne ekologije in libertarnem municipalizmu.

V tretjem poglavju bomo najprej predstavili značilnosti in kratko zgodovino ekovasi, v nadaljevanju pa bomo pogledali še kako deluje Globalna mreža ekovasi (*Global ecovillage network*) – GEN² in si pogledali primere najbolj znanih ekovasi po svetu.

V četrtem poglavju bomo najprej predstavili kakšen pogled imajo v ekovaseh na okolje – spoznali bomo njihov celosten pristop do okolja, ki povezuje tradicionalna znanja naših prednikov s sodobno tehnologijo. Predstavili bomo tudi zanimiv primer ponovne oživitve afriškega podeželja. V nadaljevanju bomo pokazali, kako se ljudje v ekovaseh organizirajo in kakšne metode upravljanja uporabljajo; predstavili bomo metodo konsenza in sociokracijo. Pogledali bomo tudi značilnosti pravične in trajnostne ekonomije v ekovaseh; zanimal nas bo "ustvarjalni" koncept dela. V ekovaseh se soočajo tudi z veliko težavami in izzivi – predstavili bomo, kako jih rešujejo.

² Odslej bomo v diplomskem delu, namesto besede Globalna mreža ekovasi, uporabljali njeno angleško okrajšavo GEN (*Global ecovillage network*).

V petem poglavju bomo analizirali koncept translokalnega državljanstva, ki se konstituira mimo nacionalne države in namesto na identiteti temelji na vključenosti in participaciji ter poudarja različnost. Potegnili bomo tudi vzporednice z ekovasmi.

2 AKTIVNO DRŽAVLJANSTVO IN IDEJA EKOLOŠKE DRUŽBE

Naj na začetku pojasnimo, kako razlagamo pojem aktivno državljanstvo, saj bo to pomemben koncept v našem diplomskem delu.

Aktivnost razumemo kot "nagnjenje k direktni akciji" (Ward, 2011, str. 38). Izhajamo iz tega, da v sodobni državi, v vsaki sferi, ena skupina sprejema odločitve, izvaja nadzor in omejuje izbire, velika večina ljudi pa mora te odločitve sprejeti, se podvreči nadzoru in delovati v mejah izbire, ki so vsiljene od zunaj (prav tam, str. 38). V predstavniki demokraciji se šteje, da je aktivni državljan, tisti državljan, ki gre na volitve, vendar ta aktivnost nima veliko skupnega s tem, kar je imel v mislih Colin Ward. Ward (prav tam, str. 38) aktivnega državljana dojema kot nekoga, ki se zaveda, da lahko sam sprejema odločitve glede svojega življenja in da za to ne potrebuje predstavnikov. Ugotavlja celo, da je "nagnjenje k direktni akciji morda enako nagnjenju, da smo svobodni, pripravljeni za odgovorno življenje v svobodni družbi" (prav tam, str. 38).

V kontekst je potrebno umestiti tudi koncept državljanstva. V našem diplomskem delu se državljanstvo ne nanaša le na državljanstvo znotraj nacionalne države, saj se nova družbena gibanja, med njimi tudi ekovasi, konstituirajo mimo države in presegajo parohialne oblike politične skupnosti (Vodovnik, 2015, str. 20, 21). Zanimivo je tudi to, da se je raba besede državljanstvo (*citizenship*) prvotno nanašala na članstvo v mestu (*city*) in se v izhodišču ni nikoli vezala na državo ali narod, kot se to dogaja danes, temveč na manjše politične skupnosti (prav tam, str. 105). "Državljanstvo (*citizenship*) je torej pomenilo članstvo v mestu (*city*), kar lahko razumemo tudi kot zgodovinski argument alterglobalističnega gibanja po ponovni municipalizaciji politike" (prav tam, str. 105). Sodobna družbena gibanja, tudi ekovasi, ki jih v tem delu obravnavamo, se konstituirajo v manjšem obsegu in državljanstva ne razumejo več samo kot "posebne vezi med državo in državljani ter pravicami in dolžnostmi", temveč je ta "mehanska vez med pravicami in dolžnostmi končno razrahljana, kakor je razrahljan oziroma modificiran odnos med enakostjo in različnostjo" (prav tam, str. 104).

Aktivno državljanstvo se gotovo lahko razvija v ekološki družbi, ki jo je razvil Murray Bookchin. Ekološka družba po Bookchinu želi ponovno zavzeti polje političnega v njegovem najširšem emancipatornem smislu, s tem želi izkoristiti potencial, ki ga imajo lokalne skupnosti

(*municipality*). Le lokalne skupnosti so združenja, ki temeljijo na svobodni izmenjavi idej in na kreativnem prizadevanju k bolj svobodnemu zavedanju (Bookchin, 2002).

2.1 Bookchinova teorija socialne ekologije

Bookchinova socialna ekologija temelji na ključni predpostavki, da ekoloških problemov, s katerimi se soočamo danes, ne moremo razumeti in rešiti brez podrobnega razumevanja obstoječe družbe in problemov v njej. Bookchin (2011, str. 97) tako trdi, "da skoraj vsi naši sedanji ekološki problemi izvirajo iz močno ukoreninjenih družbenih problemov." Bistvena lastnost, ki prežema današnjo družbo in je neločljivo povezana z ekološkimi problemi, je ideja dominacije človeka nad naravnim svetom, ki sta jo sprožila hierarhična miselnost in razredna razmerja (prav tam, str. 98). Ekološki problemi tako ne izvirajo iz dejavnikov, ki jih prinaša neoliberalizem, kot sta na primer tehnologija ali rast prebivalstva. Temeljni vzroki za ekološke probleme so: "profitno trgovanje, samemu sebi namenjen industrijski razmah in enačenje napredka s korporacijskimi lastnimi interesi" (prav tam, str. 98). Ključno je torej spoznanje, "da je sedanja tržna družba, ki je strukturirana okrog brutalno tekmovalnega imperativa 'rasti ali umri', popolnoma brezoseben samodelujoč mehanizem" (prav tam, str. 98), ki se ne meni za naravo.

Socialna ekologija velik del odgovornosti za pravičnejšo prihodnost vidi v aktivnejšem delovanju človeka in razvijanju nove etike. Kot piše Marta Gregorčič (2005, str. 57): "socialna ekologija od ljudi pričakuje uresničevanje njihovih potencialov in s tem možnost uresničitve racionalne ekološke družbe, ki temelji na etiki komplementarnosti." Pomembna je človekova kreativnost, potenciali, spontanost, sposobnosti, različnosti in posebnosti (prav tam, str. 57).

Socialna ekologija torej zavrača celoten sistem dominacije in hierarhije, zagovarja pa etiko komplementarnosti, ki temelji na sodelovanju in vzajemni pomoči. Ker smo ljudje bitja z največjo sposobnostjo zavedanja, imamo zelo pomembno vlogo pri ohranjanju integritete biosfere. Kot pravi Bookchin (2011, str. 110), bi morali "ljudje postati zavestni etični dejavniki v promoviranju lastne blaginje in blaginje nečloveškega sveta."

2.1.1 Libertarni municipalizem

Libertarni municipalizem je resen projekt, ki ga je razvil Bookchin znotraj socialne ekologije in si prizadeva za pravičnejšo in svobodnejšo družbo; preizprašuje področji delovanja politike

in javne sfere ter ponuja novo etiko, ki temelji na sodelovanju in vzajemnosti. Zavzema se za to, da bi vsak posameznik sodeloval pri odločitvah, ki se dotikajo njegovega življenja.

Libertarni municipalizem predpostavlja, da danes politika pomeni (Bookchin, 2005, str. 17): "dvoboje za oblastne položaje med birokratiziranimi strankami, ki ponujajo vsebinsko prazne programe za družbeno pravičnost, da bi pritegnile neopredeljivo volilno telo". Politika torej danes "ni moralna poklicanost, ki bi temeljila na racionalnosti, skupnosti in svobodi, temveč je le skupek tehnik za izvajanje oblasti predvsem v zakonodajnih in izvršnih predstavniških telesih" (prav tam, str. 18). Libertarni municipalizem skuša polje politike zopet približati ljudem, da bi bila politika organizirana od spodaj in da ne bi bila le domena političnih strank. Prizadeva si za spremembo strukture in morale politike, ne samo retorike – kot to počnejo politične stranke danes. Kot lepo povzame Bookchin (prav tam, str. 19):

V tem pogledu libertarni municipalizem ni le 'politična strategija', temveč prizadevanje za razvijanje demokratičnih možnosti, ki so latentne ali v zametkih, k radikalno novi konfiguraciji družbe same – h komunitarni družbi, usmerjeni k zadovoljevanju človeških potreb, zadoščanju ekološkim nujnostim in razvijanju nove etike, temelječe na vzajemnosti in sodelovanju. Povsem jasno je, da to vključuje dosledno neodvisno obliko politike. Še več, vključuje redefinicijo politike, povratek k prvotnemu grškemu pomenu besede – upravljanje skupnosti ali polisa z oblikovanjem javne politike na neposrednih zborovanjih ljudi ter na temelju etike komplementarnosti in solidarnosti. V tem pogledu libertarni municipalizem ni ena od pluralističnih tehnik, katerih namen je doseganje nejasnega in nedefiniranega družbenega cilja.

Politika, ki želi delovati od spodaj navzgor, lahko deluje le na lokalni ravni, s čimer se lahko oživijo tudi lokalne demokratične strukture; za to pa bo potrebno odpreti javno sfero in razviti politično kulturo, ki bo vzpodbujala najširšo možno participacijo. Samo tako bo zopet prišel v ospredje človek – državljan in človek ne bo več zveden le na potrošnika ali delavca (prav tam, str. 19).

Libertarni municipalizem je razvil zelo konkretno idejo, kako naj bi bila ekološka družba organizirana. Ta družba bi bila sestavljena iz lokalnih skupnosti ali mestnih četrti, "pri čemer bi imeli vsi kraji vzajemno pravico do samovladavine v okviru omrežij konfederalnih odborov" (Bookchin, 2011, str. 113). Izpostavil je potrebo po konfederaciji – medsebojnem povezovanju skupnosti prek odposlancev, ki jih pooblastijo zbori prebivalcev mestnih skupnosti in jih je mogoče tudi odpoklicati, njihovi funkciji pa sta le koordiniranje in upravljanje (prav tam, str. 22). "Vse odločitve pa bi morala potrditi večina ljudskih skupščin konfederalno povezanih krajev in mest" (Bookchin, 2011, str. 113).

Za pravičnejšo družbo pa sta ključnega pomena tudi izobrazba in učenje. Kot pravi Dan Chodorkoff (2014, str. 165), učenje naj ne bo omejeno le na učilnico ali predavalnico. Poudarja pomen radikalne izobrazbe (*radical education*), kjer je pomembno učenje v lokalni skupnosti in v naravnem okolju. Participatorno in izkustveno učenje bi morala postati pomembna dodatka konvencionalnemu izobraževanju, saj dodajata znanju širino (prav tam, str. 165).

V ekovaseh, katerim se posvečamo v tem diplomskem delu, sta direktna participacija in aktivnost temeljnega pomena za delovanje. Člani ekovasi so zelo dobro organizirani in zelo dejavno pristopajo k ekološkim problemom. V naslednjih dveh poglavjih si bomo pogledali kaj so to ekovasi in na kakšne načine in na katerih področjih so člani ekovasi aktivni državljani – državljani, ki se ne le pasivno ukvarjajo s pravicami in izpolnjujejo dolžnosti, temveč aktivno in z vzajemnim sodelovanjem, sooblikujejo prihodnost in ohranjajo naravno okolje.

3 EKOVASI IN GEN

3.1 Značilnosti ekovasi – kaj naj bi bila ekovas?

Vsaka ekovas je "unikatna", oblikovana je po edinstvenih vizijah, kontekstu in interesih ljudi, ki živijo v njej. Prav zato je nemogoče točno definirati kaj to ekovas je. Namen tega poglavja torej ne bo iskanje definicije o ekovasi, temveč bomo s pomočjo različnih virov, ki smo jih brali, skušali opredeliti glavne značilnosti ekovasi.

GEN ("GEN", b. d.) ekovas označuje za "namensko, tradicionalno ali urbano skupnost, ki zavestno nastaja preko lokalnih in vključujočih procesov ter holistično povezuje ekološko, ekonomsko, socialno in kulturno dimenzijo trajnosti,³ z namenom obnovitve družbenih in naravnih okolij".

Po klasifikaciji GEN-a (prav tam), so ekovasi lahko:

1. urbane – to so skupnosti ali eko soseske v mestih, ki imajo vizijo, kako ponovno odkriti bolj trajnostno, kolaborativno in participatorno življenje v mestih;
2. tradicionalne – to so že obstoječe vasi in skupnosti na podeželju, katerih člani so se odločili, da bodo izoblikovali svojo lastno pot v prihodnost, tako da bodo uporabljali participatorne procese z namenom združiti trajnostno tradicionalno modrost z novimi inovacijami;
3. ali namenske – to so skupnosti, ki so bile ustanovljene tako, da so se zbrali ljudje s skupnim namenom oziroma vizijo.

Morda nam več kot to, "kar nekaj je", pove to, "kar nekaj ni". Na spletni strani GEN (prav tam), je zanimiva opredelitev, kaj ekovasi "niso":

1. ekovasi niso zaključena celota, temveč se vseskozi spreminjajo in razvijajo; poudarek je na procesu – ekovasi so prostori nenehnega raziskovanja in učenja;

³ Pet dimenzij trajnosti (*The Five Dimensions of Sustainability*) so razvili v GEN-u in so "plod" dolgoletnega učenja v ekovaseh – mišljena so kot inspiracija in osnovni zemljevid za implementacijo "ekovaškega načina bivanja", ne glede na to kje in kdo ga želi uporabiti. Teh pet dimenzij trajnosti je osnova za aktivnosti GEN-a in orodje za učenje, dialog in raziskovanje. Med pet dimenzij trajnosti spada: ekološka dimenzija, ekonomska dimenzija, socialna dimenzija, kulturna dimenzija in sistem kot celota. Več o tem v ("GEN", b. d.) in (Joubert in Dregger, 2015, str. 27–31).

2. ekovasi ne načrtujejo oziroma razvijajo zunanji strokovnjaki in arhitekti, temveč jih načrtujejo in razvijajo sami člani skupnosti sproti;
3. ekovasi niso fokusirane izključno na ekologijo, čeprav ima mnogo ekovasi poudarek na ekološki dimenziji; ohranjanje in obnovitev narave lahko uspeta le, če se bodo ljudje zavedali, da bodo le z reševanjem družbenih problemov ohranili tudi naravo;
4. ekovasi niso otočki bogatega in srednjega sloja ljudi, temveč se ekovasi razprostirajo tako na globalnem "severu" kot "jugu". Na "severu" imamo ekovasi, ki se lahko pohvalijo z najnižjim ekološkim odtisom, na "jugu" pa se ekovasi povečini posvečajo ohranjanju dragocenih znanj in tradicij, hkrati s tem pa izboljšujejo življenjske standarde.

Običajno so z izrazom ekovasi mišljena trajnostna naselja na splošno, takšna okolja se lahko nahajajo v neokrnjeni naravi ali v urbanih mestnih središčih (Zupan, 2008b). Ekovas naj bi bila torej skupnost ljudi – na podeželju ali v mestu – katere namen je živeti čimbolj trajnostno in z majhnim ekološkim odtisom. Prebivalci ekovasi želijo v ekovaseh ustvariti boljšo prihodnost zase in za naslednje rodove. Ali kot pravi Domen Zupan (prav tam), je v ekovasi:

v ospredju sožitje med človekom in naravo. Običajno so z izrazom ekovasi mišljena trajnostna naselja na splošno; takšna okolja se lahko nahajajo tako v neokrnjeni naravi kot tudi v urbanih mestnih področjih. V ospredju je sožitje med ljudmi in naravo, ki lahko obojim prinaša boljšo kvaliteto bivanja. Ljudem ponuja okolje za zdrav človeški razvoj, ki je mogoč samo na trajnostni način. Samo ko so naše aktivnosti neškodljivo vključene v naravno okolje, prihodnjim rodovom ne zmanjšujemo njihovih možnosti za polno življenje. Zato moramo pri vseh odločitvah enako upoštevati tako sedanjost kot prihodnost. Kar največ rešitev se v ekovasi išče znotraj teh okvirov.

Nara Petrovič, ki ima veliko praktičnih izkušenj na področju trajnostnega bivanja in ekovasi v Sloveniji, in je tudi oden od snovalcev Trajnostnega parka Istra,⁴ podobno pravi (Petrovič, 2012, str. 166–167), "da so ekovasi sodobne oblike skupnosti, ki združujejo trajnostno bivanje, samooskrbnost, okoljsko odgovornost in visoko kakovost bivanja ob majhnem okoljskem odtisu. V svetu se vedno bolj prepozna pomen ekovasi tudi kot inovativnih središč, ki

⁴ Trajnostni park Istra je projekt v zaledju zapuščene slovenske Istre, ki gradi izključno na prostovoljstvu in dobrodelnosti. Namen projekta je podpora lokalnemu prebivalstvu in ustvarjanje prostora za učenje in kreativnost, z namenom, da bi se razvil model trajnostnega regionalnega razvoja ("Trajnostni park Istra", b. d.). To pa ni edina ekovaška skupnost, ki "nastaja" v Sloveniji; zelo aktivna je tudi ekovaška pobuda za ekovas v Mokrem Potoku, blizu Kočevja. V Sloveniji je tudi sicer ogromno manjših iniciativ, skupin in različnih dejavnosti, ki se posvečajo trajnostnemu načinu bivanja na raznih področjih: na področju razvoja ekovasi in trajnostnega bivanja, trajnostne ekonomije, holističnega zdravstva in alternativnih oblik šolanja otrok, permakulture in ekološkega kmetovanja, itd. Veliko število teh iniciativ in skupnosti se vsako leto zbere na Dnevu Ekovasi, kjer drug drugemu predstavijo svoje delovanje in se družijo.

razvijajo preproste a učinkovite tehnologije, pomembne ne le za višanje samooskrbnosti prebivalstva, ampak tudi za izobraževanje socialne stabilnosti in preseganje destruktivnega individualizma".

Ena najbolj znanih in verjetno največkrat citiranih "definicij" ekovasi je gotovo ugotovitev Roberta in Diane Gilman (Gilman, 1991): "Ekovasi so celovite skupnosti, ki so narejene po meri človeka in v katerih so človekove aktivnosti neškodljivo vpete v naravno okolje, na način, ki podpira zdrav človekov razvoj, in ki se kot tak lahko uspešno nadaljuje neskončno v prihodnost".

Diana Leafe Christian (Leafe Christian, 2007, str. 34) pa podaja naslednje značilnosti ekovasi: ekovasi niso projekti, ki bi bili organizirani iz strani vlade ali korporacij, temveč so plod pobud državljanov; člani ekovasi zagovarjajo življenje v skupnosti; člani ekovasi iščejo načine, kako bi ponovno pridobili nadzor nad dobrinami v svojih skupnostih – poskušajo iznajti nove načine in tehnologije, da bi bili čim manj odvisni od vlad in korporacij, da bi imeli sami nadzor nad pitno vodo, hrano, bivališčem in drugimi osnovnimi dobrinami; člane ekovasi ponavadi družijo zelo podobne vrednote, ki so bistven del skupnosti; ekovasi služijo za raziskovanje in demonstracijske poligone, zato mnoge ekovasi ponujajo izobraževanja in delavnice.

Ekovasi zagotavljajo nove modele za življenjski slog, ki zmanjšuje ekološki odtis in hkrati prinaša ljudem boljšo kvaliteto življenja. Ti modeli so osnovani na solidarnosti in sodelovanju med ljudmi. V ekovaseh se učijo reševati konflikte, učijo se razvijati novo globalno zavest, poskušajo ustvarjati prostor, kjer bi otroci rastle v stabilnem in zdravem okolju, uporabljajo obnovljive in integrirane energijske sisteme, proizvajajo 100-odstotno organsko hrano in skušajo živeti življenje, ki je izpolnjujoče za posameznika in skupnost (Eurotopia, 2014, str. 32).

3.2 Kratka zgodovina nastanka ekovasi

Besedi ekovas oziroma ekovaško gibanje sta dobili pomen, ki ga imata danes leta 1995 na Škotskem, v skupnosti *Findhorn*, kjer se je odvila konferenca: Ekovasi in trajnostne skupnosti za 21. stoletje. Na omenjeno konferenco je prišlo kar 400 ljudi iz štiridesetih držav po vsem svetu, še približno 300 ljudi pa so morali organizatorji odsloviti, saj je bila dvorana, v kateri se je odvijala konferenca, premajhna. Po omenjeni konferenci so se mnoge skupnosti širom po svetu prvič začele množično opredeljevati "za ekovasi". Nekaj dni po konferenci se je na

sestanku zbralo 20 ljudi iz različnih ekovasi po svetu in ustanovilo GEN (Joubert in Dregger, 2015, str. 220).

Pred omenjeno konferenco označevanje skupnosti z besedo ekovas ni bilo pogosto, različne trajnostne skupnosti in druge podobne prakse so opredeljevali predvsem z izrazom namenska skupnost (Jackson, 2004).

"Predhodnice" ekovasi – namenske skupnosti – so začele nastajati v šestdesetih letih prejšnjega stoletja in so imele na začetku poudarek predvsem na duhovnih in ekoloških vrednotah. Mnoge namenske skupnosti so nastale, ker so se ljudje želeli odmakniti od tradicionalnih družb. Ljudje so želeli večjo svobodo pri tem, kako bodo živeli in se predvsem niso strinjali s "togimi" pravili hierarhične tradicionalne družbe. Med prve namenske skupnosti lahko štejemo *Findhorn* na Škotskem, *The Farm* v Tennesseeju – ZDA, *Sarvodaya* na Šrilanki, *gibanje Naam* v Burkini Faso in *Auroville* v Indiji. Skupnost *Solheimer* na Islandiji naj bi nastala celo že okoli leta 1930. Prav gotovo pa je težko točno določiti kdaj so začele nastajati namenske skupnosti oziroma kasnejše ekovasi, saj je bila skupnost pomembna človekova oblika bivanja že od nekdaj (Joubert in Dregger, 2015, str. 220).

Nastanek ekovasi lahko vidimo kot strateški odgovor ljudi na uničujoče konsekvence dominantnega kapitalističnega sistema. Hegemonski kapitalistični sistem enostavno "ne deluje" za večino ljudi in prinaša degradirano okolje in ogromne razlike med revnimi in bogatimi (prav tam, 217). V ekovaseh pa se osredotočajo na potrebe običajnih ljudi povsod po svetu. GEN je del velikega gibanja civilne družbe, ki poskuša drugače odgovarjati na današnje probleme in izzive. Vendar pa – medtem, ko se mnogo družbenih iniciativ in podjetij zgolj teoretično osredotoča na posamezne izzive, kot na primer na problem okolja, na obnovljive vire energije ali na ekonomske reforme – ekovaščani problemov ne opisujejo in jih ne analizirajo, temveč poskušajo živeti holistično in v njihovem vsakdanjem življenju – z načinom kako živijo – reševati današnje izzive in težave (Joubert, 2017).

3.3 GEN

Po vsem svetu je danes že okoli 10.000 namenskih skupnosti in ekovasi, ki živijo trajnostno, in to kar v 110 državah ("GEN", b. d.). Ekovasi in druge namenske skupnosti iz celega sveta se – od leta 1995 – združujejo v GEN. To je zelo hitro rastoča mreža ekovasi ter drugih namenskih in trajnostnih skupnosti in iniciativ, ki povezuje različne kulture, države in kontinente. Služi

kot krovna organizacija za ekovasi, trajnostne mestne iniciative, namenske skupnosti in podobno misleče posameznike po svetu (prav tam).

Glavni namen GEN-a je torej podpora in vzpodbuda pri razvoju namenskih in trajnostnih skupnosti po svetu, skozi (Zupan, 2008a):

1. notranje in zunanje komunikacijske storitve (skrb za tok in izmenjavo informacij o ekovaseh in demonstracijskih primerih);
2. mreženje in projektno koordinacijo na področjih povezanih s trajnostnimi naselji;
3. globalno sodelovanje in partnerstvo (*UN Best Practices*, EYFA, ECOSOC itd.).

V GEN-u ni splošnega pravila, kdaj skupnost lahko poimenujemo ekovas, zato v svoji mreži ekovasi združuje najrazličnejše skupnosti in projekte, ki so zavezani trajnostnemu sobivanju. Med njimi najdemo visokotehnološka trajnostna naselja na Danskem, kot tudi revne afriške vasi (prav tam). Tako ni obvezujoče, da se skupnost imenuje ravno ekovas, da je lahko del GEN-a.⁵

"Starša" GEN-a sta prav gotovo Ross in Hildur Jackson iz Danske, ki sta skupaj z Diano in Robertom Gilman, leta 1991 ustanovila *Gaia Trust*, ki je raziskoval in zbiral podatke o različnih namenskih skupnostih po svetu. Njihovo raziskovanje je pokazalo, da po svetu obstaja zelo veliko število različnih namenskih skupnosti in predvsem, da imajo še zelo velik potencial za razvoj in predvsem povezovanje (Joubert in Dregger, 2015, str. 219).

Od ustanovitve *Gaia Trust-a* naprej, so se začeli povezovati snovalci iz različnih namenskih skupnosti iz vseh koncev sveta ter razvijali idejo o ekovaseh. Njihov namen je bil povezati na stotine malih projektov in iniciativ, ki niso vedeli eden za drugega. Gibanje je "vzcvetelo" leta 1995, ko se je izoblikoval GEN. Mreža je na začetku pokrivala tri geografske regije po svetu: center v ekovasi *The Farm* je pokrival ameriško regijo, *Lebensgarten* v Nemčiji Evropo in *Crystal Waters* Avstralijo. Mednarodna koordinacijska pisarna je bila na Danskem. Zadali so si plan za nadaljnjih pet let; fokusirali so se predvsem na vzpostavitev še večje regionalne mreže, ki bi še bolj povezala obstoječe skupnosti in vzpostavitev globalne izobraževalne mreže. V naslednjih treh letih so pri GEN-u vzpostavili tri avtonomne mreže, ki so geografsko pokrivale svet: *The ecovillage network of the Americas* – ENA (Ameriško mrežo ekovasi), *GEN Europe*

⁵ GEN poleg ekovasi sestavljajo še druge namenske in trajnostne skupnosti, na primer: cohousing skupnosti, mestne iniciative in četrtne skupnosti, duhovne skupnosti ter drugo.

(GEN – Evropa), ki je takrat pokrivala tudi Afriko in *GEN Oceania/Asia* – GENOA (Gen – Oceanija in Azija) (prav tam, str. 220, 221, 223).

Že od vsega začetka so v GEN-u želeli vzpostaviti izobraževalni program, saj se je pokazal velik interes, da bi znanje, ki se je nabralo v vseh letih, iz večjih ekovasi po svetu delili naprej v manjše in v tiste, ki bi se šele želele vzpostaviti. Ekovaščani imajo veliko znanja iz permakulture, trajnostnega načina bivanja in tudi znanja o tem, kako sploh vzpostaviti ekovas in jo ohranjati. V GEN-u so zato začeli oblikovati celovit izobraževalni program, ki naj bi zajemal znanje s področij organskega kmetovanja, permakulture, obnovljivih virov energije, zbiranja odpadnih voda, naravne gradnje, reševanja konfliktov v ekovaseh, novih oblik ekonomije in poslovanja in še mnogo več. Tako je leta 2005 nastal program Gaia izobraževanje (*Gaia Education*), v sklopu katerega se izvaja ogromno tečajev in delavnic po celem svetu. Izobraževanje in razni tečaji pod imenom *Ecovillage Design Education* pa ponujajo znanje o ekovaseh. Program je leta 2008 dobil tudi internetno različico, v letu 2015/16 pa se je prvič izvajal kot magistrski program na Univerzi Katalonija v Barceloni. Izobraževanje je postalo esencialni del vsake ekovasi, pa naj je to že obstoječa ali šele nastajajoča ekovas (prav tam, str. 224, 225, 226).

Današnja generacija GEN-a je še posebej aktivna in kreativna ter vseskozi razvija in dopolnjuje svojo vizijo. Delavnic in tečajev v sklopu Gaia izobraževanja je iz leta v leto več, prav tako se širi tudi mreža GEN-a. Leta 2013 se je na novo vzpostavila samostojna *Latin American ecovillage network* (Latinskoameriška mreža ekovasi). Danes tako mreža ekovasi šteje pet samostojnih regij: GEN Evropa, GEN Azija in Oceanija, GEN Afrika, GEN Severna Amerika in GEN Latinska Amerika. Na novo pa se je vzpostavila tudi organizacija mladih – *NextGEN*, ki jo predstavljajo mladi v ekovaseh in drugih trajnostnih in namenskih skupnostih (prav tam, str. 226, 227).

3.4 Primeri ekovasi po svetu

Ekovas *Findhorn* na Škotskem je svoje današnje "obrise" začela dobivati že leta 1962. Na začetku je skupnost delovala predvsem kot duhovno središče, kasneje pa se je začela intenzivno ukvarjati tudi s pridelavo ekološke hrane, kar je bilo za tisto področje, ki ima izrazito nerodovitno prst, velik izziv. Danes je to skupnost, ki šteje približno 600 članov: okoli 120 ljudi stalno živi in dela v ekovasi, še približno 500 ljudi pa je lokalno vpetih v to ekovas ali pa prihajajo tja občasno. Ekovas *Findhorn* vsako leto organizira mnogo izobraževanj na temo

trajnostnega bivanja, skozi leta so razvili mnogo inovativnih rešitev na področju pridelovanja hrane na nerodovitnih območjih, na področju trajnostne energije in na področju procesov upravljanja (*governance*) v ekovaseh. Od leta 2002 uporabljajo svojo valuto, ki se imenuje Eko, z njo vzpodbujajo trajnostno ekonomijo. Ekovas *Findhorn* je tudi ustanoviteljica GEN-a (Joubert in Dregger, 2015, str. 34–37).

Ena najstarejših in najbolj znanih ekovasi v Avstraliji je ekovas *Crystal Waters*, ki je bila ustanovljena leta 1986. Trenutno v njej prebiva 210 stalnih prebivalcev. V lasti imajo 83 stanovanjskih in dve poslovni enoti, ostale površine pa so namenjene pridelovanju hrane, pogozdovanju, rekreaciji in drugim aktivnostim ("GEN", b. d.).

Največja ekovas v Indiji je prav gotovo ekovas *Auroville*. Zasnovana je bila po viziji Mire Alfassa (The Mother), ustanovljena pa leta 1968. Danes v njej živi več kot 2000 ljudi iz približno 40 držav. Izvirna ideja je bila, da naj bi bila ta ekovas "kraj za človeštvo" – tu naj bi bil kraj, kjer se družijo ljudje iz celega sveta, v vseh svojih različnostih. Ustanovitelji so v tej ekovasi in v njeni okolici posadili več sto tisoč dreves, s tem so želeli pogozditi opustošene gozdove in vrniti vsaj delček narave v prenaseljeno Indijo. Danes imajo izpopolnjene številne sisteme, s katerimi regenerirajo naravno okolje in pridobivajo pitno vodo, prst in druge osnovne potrebe (Joubert in Dregger, 2015, str. 187–191).

Ekovas *Earthaven* je ekovas v Severni Karolini, ZDA, ki je nastala leta 1994. Je zelo zanimiva ekovas, ki je skozi leta izpopolnila modele upravljanja in trenutno uporablja sociokracijo (*sociocracy*), ki temelji na soglasju in ustvarjanju medsebojnih povezav. Danes ekovas šteje 50 članov, ki so zavezani trajnostnemu in holističnemu načinu bivanja (prav tam, str. 167–172).

Zelo zanimiva ekovas v Evropi, natančneje v Nemčiji, je tudi ekovas *Sieben Linden*, ki je nastala leta 1990 in danes šteje 140 članov. Ekovas je vpeta tudi v lokalno okolje in ponuja številna izobraževanja iz področij naravne gradnje, ekološkega in permakulturnega⁶ kmetovanja, obnovljivih virov energije in inovativnih modelov upravljanja ter komunikacijskih veščin v skupnosti (prav tam, str. 70–75).

⁶ Permakultura pomeni celosten način načrtovanja, ki skuša ustvariti trajnostno življenjsko okolje. Obsega področja ekološkega kmetovanja in vrtnarjenja, ekonomije, načrtovanja bivališč, ohranjanja narave, medčloveških odnosov, itd. ter jih med seboj smiselno povezuje. Poskuša ustvariti človeške sisteme, ki zagotavljajo potrebe ljudi in obenem krepijo delovanje ekosistemov. Začetnika permakulture sta Bill Mollison in David Holmgren iz Avstralije ("Društvo za permakulturo Slovenije", b. d.).

4 AKTIVNI DRŽAVLJANI V EKOVASEH

V tem poglavju bomo pogledali na katerih področjih in na kakšne načine se člani ekovasi angažirajo in delujejo aktivno.

4.1 Skrb za naravo

V ekovaseh se zavedajo resnosti ekoloških problemov s katerimi se danes soočamo in za večino ekovasi je trajnostno bivanje z naravo ključnega pomena. Ekoloških izzivov se v ekovaseh lotevajo zelo aktivno in na praktičen način – z načinom kako živijo. Ne ukvarjajo se z zakoni in uredbami, stvari so se lotili po svoje.

Kot pravi Zupan (2008c), "skrb za naravo pomeni, da mora načrtovanje temeljiti na naravnih sistemih. Pomembno je delo z naravo, ne proti njej – brez neupravičene porabe naravnih virov hitreje, kot se lahko obnavljajo. Narava nas uči zaključenih krogov – rezultat enega procesa je vhodni material za drugega (npr. kompostiranje) – brez oziroma z minimalnimi odpadki." Teh principov se, v veliki meri, v ekovaseh držijo.

Primeri ekovasi nam kažejo, da je življenje z majhnim vplivom na okolje možno in da kljub temu lahko zadosti potrebam človeka. Voda, hrana, materiali za gradnjo in energija so lahko pridobljeni v zadostnih količinah in na neškodljive načine v naravnem okolju. V ekovaseh razvijajo različne sisteme in tehnologije v te namene, ki so okolju prijazni. Ekološki odtis vsake skupnosti se lahko zmanjša z ekološko gradnjo in toplotno izolacijo, s pasivno in aktivno uporabo solarne energije, pa tudi z zamenjavo energijske potratnih načinov transporta. Porabo vode in količine odplak ter odpadnih voda v ekovaseh znatno zmanjšujejo s pomočjo zbiranja in skladiščenja deževnice, izdelavo mokrišč za čiščenje odpadnih voda, z ločevanjem pitne vode in sive vode in z uporabo kompostnih stranišč. Odpadke, če se le da, kompostirajo ali ponovno uporabijo. Večina ekovasi hrano za lastno uporabo pridelava sama, prav tako imajo svoje semenske banke. Najpomembnejša načela na področju kmetijstva so: uporaba dobrih sosedov pri kmetovanju, raznolikost poljščin in vrtnin, kmetovanje brez uporabe umetnih gnojil in pesticidov in uporaba lastnih semen. Boljša kvaliteta življenja in ohranjanje okolja sta možni tudi z uporabo regionalne naravne gradnje in izolacijskih materialov kot so glina, papir, slama in odpadki (Joubert in Dregger, 2015, str. 28–29).

Potrebno pa je poudariti tudi to, da v ekovaseh ne želijo "iti nazaj" in živeti kot so živeli naši predniki, temveč želijo združiti tradicionalna znanja naših prednikov z inovativnimi rešitvami in tehnologijo. Vse to pa je v prvi vrsti namenjeno zadovoljevanju osnovnih človekovih potreb in ne razkošju. Kot pravi Petrovič (2012, str. 174):

Sonaraven trajnostni razvoj postaja središče mnogih alternativnih znanstvenih modelov, ki poskušajo v prvi vrsti poskrbeti za temeljne človekove potrebe in šele potem za tehnološko razkošje. Potrebno je združiti naravo in tehnologijo. Večina obstoječih ekoloških naselij elektriko pridobiva s sončnimi celicami in vetrnimi generatorji, za transport uporabljajo varčna (med drugim tudi električna) vozila, kolesa in konje, odplake čistijo lokalno z rastlinskimi čistilnimi napravami, s kompostiranjem reciklirajo vso biomaso iz gospodinjstva, opirajo se na nekatere sodobne varčne tehnologije pri gradnji, obdelavi surovin, konzerviranju, sušenju, itd.

Vse omenjene sisteme in rešitve so po večini, skozi dolga leta učenja, iznašli ekovaščani sami.

4.1.1 Skrb za naravo na afriškem podeželju – primer vračanja izobraženih mladih Afričanov nazaj na podeželje

Realnost, s katero se soočajo marsikje na podeželju v Afriki, Indiji, pacifiških državah in drugje je ta, da so prebivalci v zadnjih nekaj desetletjih izgubili skoraj vso zemljo, ki so jo nekdaj imeli. Pokupile so jo multinacionalke, ki sedaj na mnogo afriških in drugih poljih gojijo monokulture, kot je recimo koroza. Rezultat tega je nerodovitna in s pesticidi onesnažena zemlja; drevesa, ki so nekoč pomagala zadrževati prst, so posekali. Kolonializem in globalizacija sta marsikje v zgoraj omenjenih državah prinesla veliko osiromašenje zemlje, lakoto in odvisnost od tujih trgov. Ljudje so prisiljeni, da se iz podeželja selijo v predmestne slume, kjer za mizerno plačilo delajo v tovarnah multinacionalk in so še bolj revni kot so bili prej na podeželju – kjer so imeli vsaj lastno zemljo in hrano, ki so si jo pridelali na njej (prav tam, str. 83, 84, 89, 95, 96).

Kljub težkim razmeram so za ponovno oživitev afriškega podeželja in skupnosti v zadnjih letih veliko naredili mladi in izobraženi Afričani. Ti se iz mest vračajo na podeželja in z znanjem, ki ga imajo, poskušajo regenerirati opustošeno okolje in opogumiti ljudi, da se da živeti boljše. Ustanavljajo ekovasi in poskušajo obuditi tradicionalna znanja obdelovanja zemlje. Tak primer sta Mugove Walter Nyika iz Zimbabveja in Tiyeda Abalah iz Toga. Mugove (prav tam, str. 95–96) se iz svoje mladosti, ko je odrasčal na zimbabvejskem podeželju, spominja, da čeprav so bili revni, nikdar niso trpeli lakote. Njegova babica je na vrtu gojila zelo raznolike poljščine, imeli so dostop do čiste pitne vode. Ljudje so imeli znanje in so znali obdelovati zemljo, čeprav pogoji v Afriki, posebej zaradi suše, niso najboljši. Za izboljšanje razmer na podeželju se danes

zelo aktivno trudijo v ekovaseh, ki jih je v Afriki – in drugje – vedno več. Pri tem jim zelo pomaga znanje, ki ga pridobivajo iz raznih delavnic in tečajev Gaia izobraževanja.

4.2 Skrb za ljudi

Člani ekovasi cenijo kreativno in svobodno življenje ter delo, zato sami zelo aktivno sooblikujejo predloge in tudi sprejemajo odločitve, kako bodo živeli v ekovaseh – v ekovaseh ni političnega predstavnštva. Kot omenja Petrovič (2012, str. 176),

je ekovas prostor, kjer posamezniki v skupnosti na zelo konkreten način, v njihovem vsakdanjem življenju, ustvarjajo kvalitetnejše pogoje bivanja in delovanja. Koristi ekoloških naselij so tolikšne, da z vlaganjem vanje preprosto ni mogoče zagrešiti napake. Pravzaprav se v njih začne graditi demokracija – razmerje med močjo izvoljene (predstavniške) oblasti in močjo suverenih državljanov se začne prevešati na stran državljanov; močni, neodvisni ljudje, sposobni zdrave presoje, začnejo delovati za družbeni in okoljski interes.

V ekovaseh se vzpodbuja samostojnost članov ekovasi kot tudi sodelovanje in podpora drug drugemu – oboje je ključnega pomena. Je pa na tem področju gotovo veliko izzivov, s katerimi se morajo člani ekovasi vsakodnevno spopadati: različnost, sestavljanje skupin, načini odločanja, upravljanje, razreševanje konfliktov itd. (Zupan, 2008c).

Ekovaščani ravno zato posvečajo zelo veliko pozornosti temu, da gradijo zaupanje, sodelovanje in odprtost med člani ter da se vsi ljudje v ekovasi počutijo opolnomočene in slišane. V ekovaseh se – skozi odnose v skupnosti ter skupne projekte in cilje – navadno zgradi močan občutek pripadnosti. Vendar pa to še ne pomeni, da so v ekovasi vsi člani "enaki", oziroma, da morajo "postati vsi enaki". Povezanost in moč skozi različnost sta v ekovaseh ključnega pomena ("GEN", b. d.).

Skozi leta so ekovasi in namenske skupnosti dozorele in postale izjemno spretni in izkušeni v komunikaciji, premagovanju konfliktov, v participatornem sistemu upravljanja in v podpori posameznikov, da najdejo svoje mesto v skupnosti. Ekovasi pri sistemu upravljanja in vsakodnevnih izzivih ne uporabljajo več samo metode konsenza, temveč so prešle na stukture odločanja, ki vzpodbujajo sposobnosti v timih. Samo skupnosti, ki premagajo krize in pri tem pridobijo dragocene izkušnje, lahko obstanejo in pomagajo ter delijo svoje izkušnje tudi novo nastajajočim iniciativam (Joubert in Dregger, 2015, str. 29–30).

4.2.1 Metode upravljanja v ekovaseh: Metoda konsenza in sociokracija

V ekovaseh se za odločanje in upravljanje o skupnih zadevah v ekovasi uporabljajo metode, ki temeljijo na participaciji in sodelovanju vseh članov ekovasi neposredno. Ključno je, da se o zadevah, ki se dotikajo ekovasi in njenih članov, vsi strinjajo in da je odločanje transparentno. Gre torej za nekakšno neposredno demokracijo.

Na začetku se je v ekovaseh najpogosteje uporabljala metoda konsenza, ki pa se je kasneje izkazala za dokaj težavno. Gre za metodo, kjer so v procesu upravljanja udeleženi vsi člani skupnosti. Ko je predlagan nov predlog ali nova rešitev se o njej glasuje. Da je predlog oziroma rešitev sprejeta, se morajo strinjati vsi člani, drugače se predlog oziroma rešitev zavrže. Metoda je dokaj preprosta in resda vključuje vse člane, vendar pa se je v ekovaseh v praksi izkazalo, da je priti do konsenza velikokrat zelo težko. Zgodi se namreč lahko, da se le en član skupnosti ne strinja s predlogom oziroma rešitvijo in zadeva je ustavljena. Tako lahko člani ekovasi postanejo "sužnji večurnih debat" in nazadnje ne sprejmejo niti enega dogovora, kar pa gotovo ni v interesu skupnosti. Ljudje se od "brezplodnih sestankovanj" nazadnje izčrpajo in velikokrat niso več pripravljeni sodelovati (Buck in Villines, 2007, str. 26–27).

Kot ugotavljata Buck in Villines (prav tam, str. 27) "metoda konsenza deluje dobro v zgodnjih fazah usklajevanj neke skupnosti, ko so člani še bolj 'sveži' in zato še bolj zavezani cilju ali viziji. V poznejših fazah, ko je ekovas že ustanovljena in se pojavljajo predlogi glede bolj operativnih, vsakodnevnih aktivnosti, pa je ta metoda zelo pomanjkljiva. Ne daje nobenih usmeritev pri delegiranju odločitev ali pri učenju za vodenje procesov odločanja."

Prav zaradi pomanjkljivosti metode konsenza, so v ekovaseh skozi leta to metodo nadgradili, v nekaterih ekovaseh pa uporabljajo celo več oblik upravljanja – glede na ustreznost.

Zelo zanimiva metoda upravljanja, ki je veliko bolj uporabna in, ki jo v zadnjih letih uporablja vse več ekovasi in skupnosti, pa je sociokracija. Sociokracija – nekateri jo imenujejo tudi dinamično upravljanje – je metoda organiziranja in upravljanja, ki uporablja princip privolitve (*consent*) (prav tam, str. 1). Izkazala se je za zelo učinkovito in pomaga ohranjati bolj vključujoče, trajnostne in produktivne organizacije ter skupnosti.

Besedo sociokracija je kot teoretični koncept prvi uporabil francoski filozof in sociolog Auguste Comte, v praksi pa jo je leta 1940 – pri upravljanju šole – prvič uporabil nizozemski aktivist in pedagog Kees Boeke. Leta 1970 jo je izpopolnil poslovnež in inženir Gerard Endenburg. Danes se po njegovi zaslugi ta metoda uporablja tudi širše – kot metoda

upravljanja, tudi pri upravljanju nekaterih organizacij. Center sociokracije je danes v Rotterdamu (*Sociocratisch Centrum Rotterdam*), kjer se nadaljuje razvoj metod sociokratičnega upravljanja, prav tako pa tam poteka tudi učenje in treniranje sociokratičnih veščin, ki se že uporabljajo (prav tam, str. 31).

Sociokracija je zelo praktična metoda, ki je namenjena samo-organiziranju, z namenom, da bi uporabniki (posamezniki, organizacije, skupnosti) živeli in delali skupaj bolj učinkovito in bolj harmonično (prav tam, str. 14). Sociokracija je metoda, ki izključuje princip gospodar – delavec, temveč naslavlja celoten koncept lastništva in upravljanja – vsi člani ali delavci upravljajo skupnost ali organizacijo. Pri tej metodi so ključnega pomena transparentnost, vključenost in odgovornost (prav tam, str. 22).

Pri tej metodi se najprej oblikujejo predlogi, ki se jih sprejema na podlagi privolitve. Če predlog ni sprejet, se ga ne le enostavno zavrže temveč mora tisti, ki je predlog zavrgel, oblikovati boljši predlog, o katerem se ponovno glasuje. Tako se prepreči "blokiranje" predlogov, kar je pogosta težava pri metodi konsenza. Proces vedno vodi eden izmed članov skupnosti ali organizacije in ko so predlogi sprejeti, se s pomočjo privolitve sprejme tudi kdo bo imel kakšno vlogo pri implementaciji predloga v prakso (prav tam, str. 123–160).⁷

4.3 Skrb za pravično in trajnostno ekonomijo

V ekovaseh so zelo aktivni tudi na področju ekonomije. Ekovaščani ne sprejemajo kapitalistično-potrošniške etike o neomejeni gospodarski rasti in potrošništvu, saj ta etika ni vzdržna za obstanek našega planeta.

V ekovaseh temeljijo na pravičnih deležih (Zupan, 2008c), ti so "stičišče skrbi za naravo in skrbi za ljudi. Imamo samo en planet in moramo si ga deliti – drug z drugim, z drugimi živimi bitji in s prihodnjimi rodovi. To pomeni omejevanje porabe, še posebej naravnih virov in trud, da ima vsakdo dostop do osnov za življenje: čisto vodo, čist zrak, hrano, zavetišče, pomenljivo delo in socialni kontakt. V ta namen moramo raziskovati razvoj k novi socialni ekonomiji, ki omogoča trajnostno in pomenljivejše delo, ki služi ljudem, skupnostim in planetu" (prav tam).

Značilnosti pravične in trajnostne ekonomije v ekovaseh so: pravičnost, poštenost, solidarnost, transparentnost in neprofitnost. Prebivalci ekovasi so ozaveščeni potrošniki, proizvajalci in

⁷ Več o tem, kako poteka dovršen proces sociokracije pa v Buck in Villines (2007).

trgovci, ki večinoma poslujejo in trgujejo z lokalnimi izdelki. Znotraj ekovasi in širših regij se vzpostavljajo novi modeli ekonomije: nastajajo skupnostne varčevalne kooperative, regionalne valute, skupnostne banke, socialno podjetništvo, itd (Joubert in Dregger, 2015, str. 30).

Seveda pa se znotraj ekonomskega sistema ekovasi še vedno poraja veliko vprašanj: kako bo organizirano lastništvo zemlje; katere pravne oblike najbolje delujejo; kako bo plačano delo v skupnosti; kako bo poskrbljeno za ostarele prebivalce ekovasi ali za tiste, ki zbolijo; kaj se zgodi, ko nekdo želi oditi iz ekovasi, itd. Vsaka skupnost oziroma ekovas išče svoje rešitve na ta vprašanja, seveda pa si jih ekovasi med sabo tudi delijo in si tako pomagajo (prav tam, str. 30).

4.3.1 Koncept *dela* v ekovaseh

Zanimivo je omeniti, kako v ekovaseh "dojemajo" delo. Skupno delo (pridelovanje hrane, priprava obrokov, zidanje bivališč, itd.) si razdelijo, zato jim ostane veliko časa tudi za prosti čas. Delo je v ekovaseh mišljeno kot kreativna in svobodna dejavnost, ne pa kot dejavnost, ki je nujna za človekovo preživetje. Že Marx v *Rokopisih* in kasneje teoretični *Praxis filozofije* so poudarjali pomembno ločnico med *praxis* in delom. "Če je *praxis* stvar posameznikove želje, samorealizacije in 'kraljestva svobode', je delo stvar nuje, odtujenosti in 'kraljestva potreb' " (Vodovnik, 2015, str. 89).

Kot pravi Chris Carlsson v *Nowtopii* (2008, str. 5), smo danes "priča" ljudem, ki se ne borijo več za emancipacijo delavstva znotraj kapitalistične delitve dela, temveč iščejo odgovore na preobremenjenost in praznino porazgubljenih življenj. "Emancipirajo" se za to, da ne bi bili "samo delavci". V ekovaseh je ključno ravno to, da ekovaščani niso "le delavci", temveč ustvarjajo in delajo za skupno dobro in so hkrati tudi ustvarjalni.

4.4 Skrb za kulturno pestrost

Ekovasi so se vzpostavile znotraj "široke palete" različnih kultur, duhovnih praks in pogledov na svet. Kljub vsej raznolikosti, pa so naslednje vrednote skupne vsem prebivalcem ekovasi in skupnosti: spoštovanje življenja, sprejemanje različnosti, gojenje velikodušnosti in gostoljubnosti, odprtost do povratnih informacij – če jih naštejemo le nekaj.

Odgovornost in aktivna skrb za Zemljo in vse njene prebivalce, sta osnovi za kulturo trajnostnega življenja; ta etika presega vse kulture in religije. Življenje v skupnosti je permanentno učenje – učenje kako se povezati z vsem živim in s samim seboj na bolj iskren in

transparenten način. Kulturna in duhovna raznolikost sta prav tako kot biotska raznovrstnost, zelo dragocen vir za našo prihodnost. V ekovaseh prisegajo na bogastvo različnosti in cenijo tradicionalno modrost – to dvoje nosi "seme" za pravičnejšo in boljšo prihodnost (Joubert in Dregger, 2015, str. 28).

4.5 Izzivi s katerimi se soočajo v vsaki ekovasi

Petrovič (2012, str. 175) govori o tem, kako težko je danes ustanoviti skupnost in kako težko je človeku vajenemu individualizma bivati v njej.

Danes je takšno naselje težko ustanoviti tudi zato, ker smo zdresirani v individualizem in se v vaški skupnosti ne bi znali obnašati. Ko se srečam z ljudmi, ki se želijo pridružiti ekološkemu naselju, bi vsi na prvem mestu hoteli svoj povsem intimni kotiček, svojo svobodico in šele potem skupnost. Včasih je bilo drugače – človek je bil najprej bitje skupnosti, šele potem si je poiskal svoj intimni kotiček. Bivanje v skupnosti je bilo naša temeljna potreba, danes je pogosto le nadležna nuja. Vse skupnosti v zgodovini so nastale iz določenih potreb, vse razen današnje! Sedanja družbena ureditev je bila ustanovljena, ni nastala, potrebe atomskega človeka so podrejene potrebam sistema. Sistem ne dopušča organskega nastajanja novih družbenih subjektov, te je nujno treba uradno ustanoviti, registrirati, prijaviti in zanje plačevati davke.

Kljub težnji po individualizmu, pa se danes po celem svetu ustanavljajo ekovasi in druge skupnosti. Čeprav člani ekovasi in skupnosti že kmalu po ustanovitvi – ali še celo pred njo – naletijo na težave in ovire, jih mnogi tudi uspešno razrešijo in gredo naprej.

Diana Leafe Christian v svoji knjigi *Creating a Life Together* (2003) podrobno piše o tem, kako zahtevno je vzpostaviti in obdržati ekovas. Avtorica živi v ekovasi *Earthaven* v ZDA in je med drugim tudi urednica revije *Communities* (Skupnosti), obiskala pa je tudi veliko ekovasi in se pogovarjala s številnimi ustanovitelji ("Ecovillages, Newsletter", b. d.). V svoji knjigi poudarja (Leafe Christian, 2003), da kar 90 odstotkov vseh iniciativ propade; težave nastanejo predvsem takrat, ko so snovalci ekovasi soočeni s tem, kdo se je resno pripravljen zavezati projektu. Ali ne najdejo primerne prostora oziroma zemljišča za ekovas, ali nimajo dovolj denarja, ali pa se vse ustavi, ko se začnejo med snovalci ekovasi konflikti.

Najbolj pogosti vzroki, da ekovasi ne zaživijo so: pomanjkanje skupnih ciljev in vizije, pomanjkanje finančnih sredstev, prebivalci ekovasi ne razvijejo učinkovite organizacijske strukture in ne upoštevajo dogovorov (prav tam, str. xv). Leafe Christian omenja strukturni konflikt (*structural conflict*) – s tem pojmom izpostavlja probleme, ki se navadno pojavijo, ko ustanovitelji ne postavijo stvari na svoje mesto oziroma že na začetku snovanja ekovasi in skupnosti ne sprejmejo nekaterih pomembnih odločitev, tudi glede organizacijske strukture.

Avtorica poudarja, da je strukturni konflikt ponavadi zelo skrit oziroma je kot tempirana bomba. Medosebni konflikti so bolj ali manj pričakovani, medtem, ko se omenjenega strukturnega konflikta ustanovitelji ekovasi ne zavedajo oziroma si ga ne predstavljajo dokler ne izbruhne (prav tam, str. 7).

Leafe Christian (prav tam, str. 7–9) omenja pet glavnih elementov, na katere naj bodo ustanovitelji še posebej pozorni na začetku načrtovanja ekovasi, če se želijo izogniti strukturnemu konfliktu:

1. ustanovitelji ekovasi naj jasno opredelijo vizijo skupnosti in to vizijo tudi jasno zabeležijo in shranijo – seveda se vizija lahko čez čas tudi dopolni ali spremeni in ni mišljena kot rigidna struktura, jasnost je bolj pomembna iz vidika dobre organizacijske strukture;
2. ustanovitelji ekovasi naj se odločijo za pravičen in vključujoč odločevalski proces in metode, ki naj bodo primerne za njihovo skupnost – o odločevalski metodi ali procesu, ki ga izberejo, naj se "izobrazijo" predvsem od ekovasi in skupnosti, ki dotične metode in procese že uporablja in pozna njihove prednosti in slabosti;
3. dogovori naj bodo jasni in zapisani;
4. uporabljajo naj se primerne komunikacijske veščine, ki naj bodo namenjene jasni komunikaciji in reševanju konfliktov – metode reševanja konfliktov so v ekovaseh in skupnostih bistvenega pomena;
5. za soustanovitelje in nove člane naj se odločajo na podlagi tega, kako so se z njimi ujeli; če med člani ekovasi ali skupnosti ni podobnih vrednot in vizije, se bo takšna skupnost težko obdržala.

5 KONCEPT TRANSLOKALNEGA DRŽAVLJANSTVA

Translokarno državljanstvo je koncept, ki predstavlja državljanstvo kot pojem, ki ni vezan le na nacionalno državo. Nacionalne države danes prav gotovo ne moremo več postavljati za edini center suverenosti, kot tudi ne za edino mesto sprejemanja političnih odločitev, zato se spreminjajo tudi oblike državljanstva in političnega postajanja (Vodovnik, 2011c). Vodovnik (2015, str. 20–21) pravi, da je "translokarno državljanstvo ideja in praksa municipaliziranega državljanstva, ki se konstituira mimo države, včasih nasproti nje, vedno pa se oddaljuje od ideje nacionalnosti, pri tem pa seveda presega parohialne oblike politične skupnosti, ki ne upoštevajo ali celo onemogočajo globalno povezanost." Translokarno državljanstvo opuša nacionalno državo kot svojo teritorialno referenčno točko in se konstituira v okviru novih supranacionalnih entitet (prav tam, str. 110).

Bookchin celo trdi (2005, str. 20), da je "država povsem tuja tvorba, ovira za človekov razvoj, eksogena entiteta, ki nenehno vdira v družbeno in politično področje. Pogosto je država sama sebi namen, kot pričajo vzponi azijskih imperijev, antičnega rimskega imperija in totalitarnih držav sodobnega časa. Še bolj kot to, pa stalno posega v politično področje, ki kljub svojim preteklim pomanjkljivostim daje moč skupnostim, družbenim skupinam in posameznikom." Polje političnega se v translokalnem državljanstvu vrača na lokalno raven in v vsakdanje življenje ljudi.

Tudi ekovasi se podobno kot druga sodobna družbena gibanja oddaljujejo od nacionalne države, državljanstvo v ekovaseh je vezano na skupne vrednote, ki so: skupnost, podobnost, združevanje, konsenz in sodelovanje. "Translokarno državljanstvo namesto na identiteti temelji na vključenosti in participaciji, namesto enakosti pa poudarja različnost oziroma enako različnost" (Vodovnik, 2015, str. 111).

Pri translokalnem državljanstvu je v ospredju participatorna demokracija. Predstavniška demokracija med državljani vzpodbuja egoizem in pasivnost, saj se predpostavlja, da bodo politično aktivni le med volitvami. Namesto, da bi prevzeli kontrolo nad odločitvami, ki "se tičejo" njihovih življenj, se državljani odzivajo na usmeritve izvoljenih predstavnikov. Participatorna demokracija pa, na drugi strani, vzpodbuja občutek za odgovornost med državljani, saj so direktno udeleženi pri sprejemanju odločitev, ki se dotikajo političnih zadev in njihovih življenj (Legard, 2015, str. 65). Tukaj spet lahko potegnemo paralelo z ekovasi, saj je aktivnost oziroma participacija prebivalcev ekovasi ključnega pomena za njen obstoj.

Državljanstvo je danes zvedeno le na legalni status, umanjka pa mu performativna dimenzija. Poudarja se le pravice in izpolnjevanje dolžnosti, ni pa prostora za sooblikovanje teh pravic in dolžnosti. Ker se državljske pravice locirajo le na subjekte, ki zmorejo izpolnjevati dolžnosti, nacionalno državljanstvo ni odprto za subjekte, ki ne zmorejo nositi dolžnosti; recimo otroci ali druge ranljive skupine na obrobju družbe. Če rečemo, da je le posameznik subjekt s pravicami in dolžnostmi, to onemogoča identifikacijo z identiteto skupine in rezultira v izključevanju vseh skupnosti, ki nočejo sodelovati pri javnih zadevah, ker se ne čutijo sprejete, takšne kot so (Vodovnik, 2011c, str. 12–13).

Koncept translokalnega državljanstva predstavlja pomemben odmik od klasičnih teorij državljanstva, saj kot smo rekli, gradi na inkluzivnosti in participaciji in ne na identiteti, namesto enakosti pa poudarja različnosti. Translokalno državljanstvo ponuja drugačno razumevanje politične skupnosti in poudarja njeno nenehno nastajanje. Lahko bi tudi rekli, da translokalno državljanstvo predstavlja obliko "nedržavnega patriotizma", ki v svoji zamenjavi etnije z demosom, sledi drugačni definiciji demokracije. Demokracije ne enači le z določenim konstitucionalnim sistemom ali z določeno postavitvijo centrov moči znotraj družbe, temveč razume demokracijo kot glagol in nikoli kot samoglasnik (prav tam, str. 15).

Novo (translokalno) državljanstvo pa ni zgolj politično, ampak v prvi vrsti epistemološko vprašanje. "Za razliko od preteklih praks nadzora in dominacije danes ta ne temelji na ekonomski in politični moči, ampak v prvi vrsti na znanju oziroma hierarhiziranju znanj; prav tako ne temelji več na izključevanju, temveč na specifičnem načinu vključevanja, ki vodi do določene konstelacije politične skupnosti in asimetrije moči znotraj nje" (Vodovnik, 2015, str. 112). Pri zamišljanju novega državljanstva moramo razmišljati o spremembi družbe na vseh nivojih, ne le na ekonomskem in političnem, začeti je potrebno pri posamezniku, vsak pri sebi. Če pogledamo primer ekovasi, lahko rečemo, da je novo državljanstvo že tu in le na nas je, ali ga bomo nadgrajevali in rešili iz spon epistemološke ignorance (prav tam, str. 113).

6 ZAKLJUČEK

Pravičnejši svet že nastaja. Ob tihih dneh ga lahko slišim dihati.

Arundhati Roy

V današnji družbi, znotraj nacionalne države, ki ji vlada politično predstavništvo, smo državljani zvedeni bolj na pasivne opazovalce kot na aktivne državljane. Danes se verjetno vsi strinjamo, da smo priča krizi predstavniške demokracije. Med državljani vlada politična apatija in nezaupanje v institucionalno politiko, volilna udeležba je nizka, državljani ne zaupajo politični eliti. Nekateri pravijo, da zaradi teh pokazateljev demokraciji "ne kaže nič dobrega" in da je v globoki krizi. Vendar pa kriza predstavništva še zdaleč nima nič s krizo demokracije, če gledamo na demokracijo kot na prakso v našem vsakdanjem življenju. S hegemonске perspektive zapostavljena subaltern demokracija, ki se danes razvija v sodobnih družbenih gibanjih – tudi v ekovaseh – je danes "še kako živa" in novi državljani – ekovaščani – svoje politične zahteve uresničujejo neposredno.

Ko človek obiše ekovasi *Findhorn*, *Sieben Linden*, *Tamero*, *Damanhur* ali ekovas *Ithaco* lahko opazi, da tam ljudje živijo drugače. Res je vsaka od naštetih ekovasi malo drugačna, kar pa imajo vse skupnega je holistična kultura bivanja, ki poudarja medčloveška razmerja brez dominacije in hierarhije, prijateljstvo, sodelovanje, solidarnost in vzajemnost. V ekovaseh so ljudje vseskozi v procesu sprememb, nič ni zaključeno. Njihov cilj je živeti trajnostno in izpolnjeno socialno življenje.

V tem diplomskem delu smo se posvetili aktivnemu državljanstvu na praktičnem primeru: raziskovali smo aktivno državljanstvo v ekovaseh. Najprej nas je zanimalo *kakšno politično članstvo oziroma novo/aktivno državljanstvo nastaja oziroma se reafirmira v ekovaseh*. Raziskali smo področja v ekovaseh, kjer so prebivalci ekovasi aktivni oziroma jih zelo dejavno sooblikujejo. To so bila področja ekologije, medčloveških odnosov, ekonomije in kulturne pestrosti. Ugotovili smo, da prebivalci ekovasi konstituirajo zelo aktivno državljanstvo, ki nastaja onkraj nacionalne države in da imajo zelo holističen pogled na svet ter se na takšen način tudi lotevajo težav. Ugotovili pa smo tudi, da v ekovaseh ni političnega predstavništva, ki ga poznamo v sedanjih nacionalnih državah. V ekovaseh so v odločevalskem procesu udeleženi vsi člani neposredno, prevladuje participatoren duh, vzajemna pomoč in sodelovanje. Čeprav se soočajo tudi z mnogimi izzivi, kot so medsebojni konflikti in nerazumevanje, pa jih

z različnimi metodami, ki so jih razvili, precej uspešno premagujejo. Vsekakor pa je dejstvo tudi to, da kar 90 odstotkov ekovaških pobud sploh nikoli ne zaživi, ker so trenja prehuda. Na tem področju je gotovo še veliko "manevrskega prostora" za izobraževanje in izboljšanje.

Tekom tega diplomskega dela smo ugotavljali, da predstavlja veliko oviro za razvoj in uspešen obstanek ekovasi ravno "človeški faktor". Ljudje smo danes vajeni individualizma in tekmovalnosti, s temi lastnostmi pa ljudje tudi vstopajo v ekovasi, zaradi česar imajo pogosto težave. Bivanje v skupnosti terja od ljudi večšine, ki jih nismo vajeni in jih tudi v ekovaseh šele spoznavajo, ko pridejo tja. Na tem mestu bi se lahko vprašali, koliko je človek sploh "opremljen" za bivanje v skupnosti. To je gotovo tudi zanimivo polje raziskovanja za kakšno drugo delo.

Drugi del našega raziskovanja *ali so ekovasi lahko primeri pravične ekološke družbe za prihodnost*, je predstavljalo "kar velik zalogaj" in gotovo zahteva zelo temeljit premislek, ki smo ga v našem delu bolj "načeli" kot "zaključili". Ni pa bilo "zaključevanje" niti naš namen, saj želimo z našim delom prej vzpodbuditi razmislek in raziskovanje, kaj bi pravična ekološka družba prihodnosti lahko bila, kot pa "dajati" jasne zaključke. Mislimo, da bo tako raziskovanje pri ljudeh prebudilo ustvarjalnost in samorealizacijo. Če pa izhajamo iz Bookchina (2005) – ki pravi, da pravičnejša družba ni možna brez ponovnega zavzetja političnega polja v najširšem emancipatornem smislu in da je pravična družba možna le, če bo sestavljena iz lokalnih skupnosti, ki bodo temeljila na svobodni izmenjavi idej in na sodelovanju – lahko trdimo, da se v ekovaseh gotovo dogajajo opisani "premiki". Prebivalci ekovasi so – iz našega raziskovanja v tem delu sodeč – gotovo zelo aktivni državljani, katerih delovanje temelji na sodelovanju in vzajemni pomoči, ki sta predpogoja za pravičnejšo družbo.

Poudarek, ki ga prav za konec želimo podati v razmislek o pravičnejši družbi, ustvarjalnem početju in ustvarjalnem življenju, je "prakticiranje teorije". V luči našega diplomskega dela se nam zdi pomembno, da bi znanstvena in teoretična dognanja bolj prakticirali in "živeli" tudi v vsakdanjem življenju, kot se za to trudijo v ekovaseh. Kot pravi Marta Gregorčič (2005, str. 60), naj bo "teorija predvsem teoretizacija praks in praktična zahteva vsake prakse teorija."

7 VIRI

1. Bookchin, M. (2002, 1. september). The communalist project. *Harbinger Journal*. Dostopno prek <http://social-ecology.org/wp/2002/09/harbinger-vol-3-no-1-the-communalist-project/>
2. Bookchin, M. (2005). Libertarni municipalizem: pregled. *Časopis za kritiko znanosti*, 219(33), 17–30. Dostopno prek <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-TRQLRHJ6/>
3. Bookchin, M. (2011). Kaj je socialna ekologija? V Ž. Vodovnik (ur.), *Antologija anarhizma 3* (str. 97–115). Ljubljana: Krtina.
4. Buck, J. in Villines, S. (2007). *We the people. Consenting to a deeper democracy*. ZDA: Samozaložba.
5. Carlsson, C. (2008). *Nowtopia: How pirate programmers, outlaw bicyclists and vacant – lot gardeners are inventing the future today!* Oakland, CA: AK Press.
6. Chodorkoff, D. (2014). *The anthropology of utopia: Essays on social ecology and community development*. Norveška: New Compass Press.
7. Društvo za permakulturo Slovenije. (b. d.). Dostopno prek <http://permakultura.si/>
8. Ecovillages, Newsletter. (b. d.). Dostopno prek http://www.ecovillagenewsletter.org/wiki/index.php/About_This_Newsletter
9. Eiglad, E. (ur.). (2015). *Social ecology and social change*. Norveška: New Compass Press.
10. Eurotopia. (2014). *Living in community. Directory of communities and ecovillages in Europe*. Poppau: Samozaložba.
11. Gilman, R. (1991). The Eco-village challenge. The challenge of developing a community living in balanced harmony with itself as well as nature – is tough, but attainable. In *Context*, 29(5), 10–17. Dostopno prek <https://www.context.org/iclib/ic29/gilman1/>

12. Global ecovillage network – GEN. (b. d.). Dostopno prek <http://gen.ecovillage.org/>
13. Greaber, D. (2011). Novi anarhisti. V Ž. Vodovnik (ur.), *Antologija anarhizma 3* (str. 223–236). Ljubljana: Krtina.
14. Gregorčič, M. (2005). Skupnosti samoodločanja: redefiniranje razvoja. *Časopis za kritiko znanosti*, 219(33), 44–62. Dostopno prek <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-OL0D7XYY/>
15. Jackson, R. (2004, poletje). The ecovillage movement. *Permaculture Magazine*. Dostopno prek http://gaia.org/wp-content/uploads/2016/07/JTRJ_EV-Movement2004.pdf
16. Joubert, K. (2017, november). *Kosha Joubert: Ecovillage living – a new source of hope* [Videoposnetek]. Dostopno prek <https://www.youtube.com/watch?v=MmWa3mFKM84>
17. Joubert, K. in Dregger, L. (ur.). (2015). *Ecovillage 1001 ways to heal the planet*. Združeno kraljestvo: Triarchy Press.
18. Leafe Christian, D. (2003). *Creating a life together. Practical tools to grow ecovillages and intentional communities*. Kanada: New Society Publishers.
19. Leafe Christian, D. (2007). *Finding community. How to join an ecovillage or intentional community*. Kanada: New Society Publishers.
20. Legard, S. (2015). Will participatory democracy be better for the climate? V E. Eiglad (ur.), *Social ecology and social change* (str. 59–71). Norveška: New Compass Press.
21. Petrovič, N. (2012). *Ekološka naselja in trajnostna kultura bivanja*. Grosuplje: Žarek.
22. Trajnostni park Istra. Trajnost v praksi. (b. d.). Dostopno prek <http://parkistra.com/>
23. Vodovnik, Ž. (2011a). Državljanstvo kot glagol: alterglobalistično gibanje in ideja translokalnega državljanstva. *Družboslovne razprave*, 27(67), 38–45. Dostopno prek <http://druzboslovne-razprave.org/clanek/pdf/2011/67/3/>

24. Vodovnik, Ž. (2011b). "Novi" anarhizem? V Ž. Vodovnik (ur.), *Antologija anarhizma* 3 (str. 363–384). Ljubljana: Krtina.
25. Vodovnik, Ž. (2011c). Performativna moč translokalnega državljanstva. *Dve domovini*, 34, 7–20. Dostopno prek http://twohomelands.zrcsazu.si/uploads/articles/1453661125_Ziga_Vodovnik_%20DD_TH_34.pdf
26. Vodovnik, Ž. (2015). *Demokracija kot glagol*. Ljubljana: Krtina.
27. Ward, C. (2011). Anarhija in država. V Ž. Vodovnik (ur.), *Antologija anarhizma* 3 (str. 27–42). Ljubljana: Krtina.
28. Zupan, D. (2008a). Ekovasi po svetu. Ekovas. Dostopno prek <http://www.ekovas.si/index.php/ekovasi-svet>
29. Zupan, D. (2008b). Namen spletne strani ekovas.si. V ospredju je sožitje med človekom in naravo. Ekovas. Dostopno prek <http://www.ekovas.si/index.php/namen-strani>
30. Zupan, D. (2008c). Veliko več kot samo hiše. Ekovas. Dostopno prek <http://www.ekovas.si/index.php/vec-kot-zgradbe>